

EN REFLEK TIL
MIKKEL LETH JESPERSEN

AF
ULRIK LANGEN

Først og fremmest vil jeg takke Mikkel Leth Jespersen (MLJ) for at have læst min bog *Tyven – den utrolige historie om manden, der stjal guldhornene* (Politikens Forlag 2015) med stor grundighed og udpræget forståelse for (næsten alle) dens præmisser, dens rationale og dens videnskabelige inspirationskilder. Hans kritik er interessant og kalder på et svar. Lad mig derfor til en begyndelse skitsere integrationen af det „fiktive element“ i min bog, som MLJ problematiserer. Den første afhøring af guldhornstyven Niels Heidenreich fandt sted den 19. april 1803 på baggrund af en anmeldelse og mistanke om handel med falske guldmønter. På det tidspunkt vidste ingen, at afhændelsen af disse guldmønter havde noget med guldhornstyveriet at gøre, og at mønterne var lavet af omsmeltet guldhornsguld. Under forhøret forklarede Heidenreich, at han havde solgt mønterne i kommission for en kaptajn ved navn Allong Bruun. Politimesteren godtog Heidenreichs forklaring og lod ham gå. Historien om kaptajn Allong Bruun – ofte blot kaldet Kaptajnen – var således den indtil videre kendte forklaring, der var nedskrevet i politiets forhørsprotokol. Samme forklaring havde Heidenreich brugt adskillige gange og i forskellige aftapninger, når han i den forudgående periode solgte mønter til andre guldsmede i København. Mønterne stammede fra den omtalte kaptajn. Ingen vidste, at Allong Bruun var en opdigtet person.

Da Heidenreich forlod Charlottenborg efter forhøret, forsøgte han at slette sporene efter sin produktion af falske mønter lavet af guldhornsguld. Og for at opretholde illusionen om Kaptajnens eksistens og således styrke den forklaring, han havde aflagt til politiet, drog han senere samme aften rundt i byen og spurgte efter kaptajn Allong Bruun; hos en udlejer i Store Kongensgade, i Princes Have på Vesterbro og andre steder, hvor han således sikrede sig, at der fandtes vidner, der kunne bekræfte, at han havde forsøgt at opspore Allong Bruun. En mistænksom københavnsk guldsmed kunne endda bekræfte Heidenreichs rute, fordi vedkommendes bror af egen drift havde skygget Heidenreich. Dette vidneudsagn blev forelagt politiet.

Det var således en ualmindelig velkoreograferet og fra flere sider bekræftet (løgne)historie, Heidenreich havde konstrueret og ageret efter. Den blev yderligere udfoldet den 27. april 1802, da Niels Heidenreich igen blev hentet til forhør i Politiretten. Under det andet politiforhør afgav Niels Heidenreich og hans kone, Johanne, forklaringer, der meget detaljeret skildrede kaptajn Allong Bruun og hans hjælper, der gik under navnet Styrmanden. Ægteparret forklarede indgående om Kaptajnens og Styrmandens udseende, fremtoning, dialekter og klæder. Løgnet om Allong Bruun afslørede først den 30. april 1803, da Heidenreich tilstod guldhornstyveriet. Også for læseren af *Tyven* afsløres løgnet først på dette sted i fremstillingen.

Den veltilrettelagte forklaring var tydeligvis indøvet og nøje afstemt mellem ægtefællerne. At Heidenreich efter sin første samtale med politiet som nævnt foretog en lang spadseretur, hvor han flere steder spurgte efter den fiktive kaptajn, understreger ihærdigheden. Konstruktionen af den løgnagtige forklaring afspejler således ægteparrets handlinger, overvejelser og beslutninger i tiden mellem de to anholdelser, såvel som parrets praksis i forbindelse med salget af mønter lavet af guldhornsguld. Derfor har jeg givet løgnet en prominent plads.

Man kan vælge at mene, at jeg spiller læseren et puds og bryder „fagets spilleregler“, når jeg bruger løgnet aktivt i min fremstilling. Men det gøres ud fra en erkendelsesmæssig betragtning om, at fortidens løgne også er en del af den fortid, der er genstandsfelt for historikeren. Det er fortidens fiktion, det er sådan set ikke min. Jeg formidler den blot – veltilrettelagt og afstemt som løgnet selv. Heidenreichs løgn gøres nærværende ved at få læseren til at tro på den (over et antal sider) i en bestræbelse på at komme tættere på den fortidige virkelighed, der søges skildret, end hvis jeg blot havde fortalt, at Heidenreich havde opdigtet en person ved navn Allong Bruun, som han brugte i sine forklaringer til politi og medborgere. Ambitionen med brugen af den fiktive Allong Bruun som aktivt medvirkende i skildringen er at forstærke fornemmelsen af det historiske rum og den atmosfære, tildragelserne foregik i. Idéen er at skabe en mere direkte forbindelse til den fortid, der er objekt for min fremstilling, end hvis jeg havde holdt løgnet ud i strakt arm, sat en klemme om næsen og sagt: „Dette er en løgn“. Fortiden – og det levede liv i det hele taget – er ikke ordnet i et fint profileret og entydigt dikotomisk system af sandt og usandt, af godt og ondt, og så videre. I den forstand kan man sige, at jeg forsøger at komme tættere på fortidens sandhed ved at kolportere dens løgn.

At „oplysningerne“, dvs. løgnet om Kaptajnen, ikke har været „underlagt historisk kildekritik“, som MLJ påpeger, må bygge på en misforståelse af kildekritikkens anvendelsesradius i denne sammenhæng. Kildekritikken benyttes som en teknik, der knytter sig til læsningen

og bedømmelsen af kilderne, ikke nødvendigvis til den efterfølgende bearbejdelse og tekstualisering af kildelæsningen. Naturligvis hænger det sammen i praksis, men der er i princippet intet i kilderne, der tilsiger, at de oplysninger, der kan hentes ud af dem ved hjælp af kildekritikken, skal præsenteres på en bestemt måde og i en bestemt rækkefølge. Brugen af kildekritik som undersøgelsesredskab fordrer ikke pr. automatik en særlig måde at formidle sine undersøgelsesresultater på.

Når MLJ taler om henholdsvis „den metodisk funderede faghistorie“ og „den ureglementerede historiefortælling“, er det lidt uklart, hvad betegnelserne dækker. Jeg vil mene, at min skildring af løggen – og alle andre forklaringer og forløb i bogen for den sags skyld – er særdeles metodisk velfunderet, netop fordi den tager afsæt i en nøje kildekritisk undersøgelse af et ikke ukompliceret kildemateriale, ligesom jeg også vil mene, at den samlede fremstilling af mine resultater sorterer under faghistorie. Selv hvis vi oprettede en bibliografisk emnekategori, der hed „ureglementeret historiefortælling“, og opstillede *Tyven* på den hylde, ville det ikke ændre ved det metodiske og teoretiske arbejde, der ligger til grund for fremstillingen.

Kommentaren om, at jeg går (for) langt i mine „bestræbelser på at skrive en fængslende historie“, er en (sikkert utilsigtet) banalisering af bogens raison d'être. Mine bestræbelser er ikke (kun) at skrive en fængslende historie. I veneration for historiefaget ønsker jeg at afprøve de muligheder, der gennem det skrevne sprog findes for at opnå historisk erkendelse – også selvom de ligger uden for den historiske monografis eller videnskabelige artikels gængse præsentationsformer, og også selvom det betyder, at læseren bliver udfordret under læsningen.

Man kunne også gøre det til et spørgsmål om genre. *Tyven* er hverken en doktorafhandling, en studenteropgave eller en artikel i et videnskabeligt tidsskrift. Det er en *bog*, hvor jeg efter heuristiske vandringer, kildekritisk funderede undersøgelser, teoretisk inspirationslæsning og afdækning af forskningsmæssige problemstillinger har brugt kræfter på at arbejde med fremstillingens stilistik og opbygning i en bestræbelse på at nå frem til netop den skildring, der bedst og med størst mulig sandsynlighed aftegner de liv og de sammenhænge, der er bogens tema. Selvom jeg kvier mig ved at kategorisere *Tyven*, og således har afholdt mig fra i bogen at proklamere et genretilhørsforhold, kan bogen måske siges at nærme sig en genre, vi i mangel af bedre kan kalde literary non-fiction eller creative non-fiction (literarische Sachbücher, kreative Sachbücher, ty., eller non-fiction narrative, fr.), selvom disse genrebetegnelser ikke er afklarede og endvidere kan opdeles i flere undergenrer, hvor spilleregler og læserkontrakter redefineres løbende. I min forståelse af literary non-fiction er forfatteren forpligtet af akkuratesse i forhold til *både* videnskabelig dybde og

fremstillingsmæssige udfordringer. Jeg synes ikke, det er et faghistorisk problem, men snarere en nobel faghistorisk ambition.

Et sidste aspekt, der har relevans for MLJ's indvendinger, er selve præmissen for den faglige fremstilling. Her adskiller *Tyven* sig fra mange andre historiske undersøgelser ved ikke at være styret af en problemstilling, men i stedet at have skildringen af en proces som et styrende princip. I forhold til afdækningen af guldhornstyvens liv og de mange sammenhænge, han indgik i, virkede en traditionel problemstilling begrænsende. Derfor er *Tyven* skrevet ud fra en overbevisning om, at forståelsen af historiske forløb som processer (i stedet for problemer opstillet af historikeren) gav mulighed for at arbejde med flere lag, flere stemmer, flere paradokser og flere videnskabelige tilgange på én gang.

Min replik ændrer ikke ved det grundlæggende i MLJ's indvending: Må man eller må man ikke gøre, som jeg har gjort? Det må være op til læseren at vurdere. Jeg forstår kritikken, men jeg er ikke enig. Hvis ikke historikere må afprøve den historiske erkendelses muligheder – hvem må så? At være „faghistoriker“ kan handle om andet og mere end at påberåbe sig „fagets spilleregler“. Det handler også om bringe os tættere på fortidens mennesker og deres livsvilkår. Også når de løj eller blev løjet for.

Jf. i øvrigt Per H. Hansen: „Faghistorikeren og den historiske fortælling. Tanker i anledning af Poul Duedahls *Ondskabens øjne* og Ulrik Langens *Tyven*“, *temp*, nr. 13 (2016), s. 196-211 samt mit kommende svar, „Hvem er faghistorikeren? En replik til Per H. Hansen“, *temp*, nr. 14 (2017).